

RO ressurscenter for omstilling i kommunene
med utvikling av omsorgstjenesten som spesialområde

Kartlegging av kommunenes og fylkeskommunenes hjelpemiddelansvar

RO – september 2009

Forord

RO har på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet utarbeidet et estimat over fylkeskommunenes og kommunenes kostnader knyttet til tekniske hjelpemidler. RO har valgt en kvalitativ og eksplorativ tilnærming til oppgaven. Datagrunnlaget er svært begrenset, men dette er likevel en måte å beregne de samlede kostnadene på nasjonalt nivå som gir en viss antydning av hva som faktisk medgår av ressurser på området.

RO har med hjelp av informasjon fra intervjuene og SSB-statistikk sett på faktorer som vil ha betydning for kostnader knyttet til tekniske hjelpemidler framover.

Det er utarbeidet en kort oversikt over hvilke hjelpemidler fylkeskommuner og kommuner forvalter. I tillegg til informasjon via intervju har RO brukt lister over hjelpemidler fra de kommunale lagrene i de involverte kommunene.

Engasjerte ansatte i fylkeskommunene og kommunene ser betydningen av at hjelpemiddelformidlingen i Norge blir så god som mulig, og alle som har blitt intervjuet har bidratt konstruktivt.

Nina Heilemann
Stjørdal, september 2009

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
Sammendrag	4
1 Oppdrag	5
1.1 ROs forståelse av oppdraget.....	5
2 Ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene	5
2.1 Hjelpemiddelsentralene	5
2.2 Fylkeskommunene	6
2.3 Kommunene	6
2.4 Oversikt, ansvars- og oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene	7
3 Metode.....	7
3.1 Kvalitativ og eksplorativ tilnærming.....	7
3.2 Utvalg av fylker, kommuner og hjelpemiddelsentraler.....	8
3.3 Utvalg av informanter	9
3.4 Oversikt over hjelpemidler.....	10
3.5 Kostnadsestimat for kommuner og fylkeskommuner	11
3.6 Estimat på nasjonalt nivå.....	12
3.7 Framskrivning	12
4 Tekniske hjelpemidler i videregående skoler og kommuner	12
5 Estimat over årlige utgifter	16
5.1 Årlig utgiftsestimat for videregående skoler i Norge.....	16
5.2 Skoleinformantenes forståelse av forhold som påvirker kostnadene	16
5.3 Årlig utgiftsestimat for kommuner i Norge.....	18
5.4 Kommuneinformantenes forståelse av forhold som påvirker kostnadene	18
6 Gråsoner.....	19
6.1 Oppfatning av gråsoneproblematikken i videregående skoler	20
6.2 Oppfatning av gråsoneproblematikken i kommunene	20
7 Framskrivning	21
7.1 Demografi.....	22
7.2 Teknologisk utvikling	23
7.3 Forventninger i befolkningen	24
7.4 Prisutvikling	24
7.5 Oppsummering av fremskriving.....	24
Vedlegg 1 Intervjuguide.....	26
Vedlegg 2 Oversikt over videregående skoler.....	33
Vedlegg 3 Kommuner og virksomhetsområder.....	34
Vedlegg 4 Kostnadsberegning per yrkesgruppe.....	35
Vedlegg 5 Kostnader fordelt på tjenester, oppgaver og hjelpemidler.....	37

Sammendrag

I tilknytning til at et offentlig ekspertutvalg skal vurdere, og foreslå kvalitets- og kompetanseforbedringer i systemet for forvaltning og formidling av hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne, har RO fått følgende oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID):

- Gi en kort oversikt over hvilke hjelpemidler som kommunene og fylkeskommunene selv forvalter.
- Gi et estimat på kommunenes og fylkeskommunenes utgifter til hjelpemidler per i dag.
- Vurdere utviklingen framover når det gjelder landets kommuner og fylkeskommuner sin samlede ressursinnsats på området.

Ut fra kompleksiteten i dagens formidlingssystem for tekniske hjelpemidler har RO valgt en kvalitativ og eksplorativ tilnærming til oppdraget. Til sammen er det intervjuet 59 informanter fra henholdsvis 3 hjelpemiddelsentraler (Forkortes: HMS), 9 videregående skoler og fra ulike virksomhetsområder i 6 kommuner.

På grunnlag av tilsendte lister fra hjelpemiddellagene supplert med opplysninger fra informantene, er det utarbeidet en oversikt over hjelpemidler i fylkeskommuner og kommuner.

Informantene ble bedt om å anslå tidsbruk per år for ansatte i sin virksomhet for de ulike arbeidsoppgavene knyttet til tekniske hjelpemidler (unntatt HMS). Tidsestimatet ble så koblet til en beregning av lønnskostnader. Denne beregningen ble utarbeidet for hver virksomhet ut fra tarifflønn. For kommunene ble resultatet multiplisert med tilsvarende type virksomheter for å estimere de totale kostnadene for den enkelte kommune. Videre ble informantene bedt om å anslå utgifter til nyanskaffelser per år dersom virksomheten ikke hadde regnskapstall som kunne benyttes. For kommunene ble resultatet multiplisert med tilsvarende type virksomheter i kommunen. Så ble gjennomsnittet for de samlede kostnadene i de 6 kommunene dividert på samlet innbyggertall i kommunene.

For å estimere nasjonale tall for fylkeskommunene ble gjennomsnittskostnaden for de 9 deltakende skolene multiplisert med antall videregående skoler i Norge. For å estimere nasjonale tall for kommunene ble resultatet av gjennomsnittet for de deltakende kommunene multiplisert med antall innbyggere i Norge. Med de forbehold som kommer fram i metodekapitlet er ROs estimat for de samlede kostnader per år på nasjonalt nivå:

- Fylkeskommuner v/ de videregående skolene: 127 000 000 kr.
- Kommuner: 1 689 000 000 kr.

Metoden har vist seg å fungere tilfredsstillende med hensyn til dataenes kvalitet, men med begrenset mulighet til å innlemme et større antall deltakere er det ikke grunnlag for å si at de data som er innhentet er representative for landet. ROs vurdering er likevel at dette er en måte å beregne de samlede kostnadene på nasjonalt nivå som gir en viss antydning av om hva som faktisk medgår av ressurser på området.

RO benytter opplysninger fra informantene i tillegg til befolkningsstatistikk fra SSB for å belyse utviklingen framover. Når informantene skal vurdere utviklingen framover, legger de hovedvekt på følgende forhold: demografi, teknologisk utvikling og forventninger i befolkningen. I tillegg til informantenes punkter mener RO at prisutviklingen trolig vil ha stor betydning for utgiftsnivået.

1 Oppdrag

Bakgrunnen for ROs oppdrag er St.prp. nr. 1 (2007-2008) der regjeringen meldte at den ville nedsette et offentlig ekspertutvalg som skal foreta en helhetlig gjennomgang av hjelpemiddelområdet. Utvalgets arbeidsoppgave er å foreta en vurdering av mulige langsiktige grep som kan gi effektive og langvarige kvalitets- og kompetanseforbedringer i systemet for forvaltning og formidling av hjelpemidler. Hensikten er å gi brukere med behov for hjelpemidler/tilrettelegging økt mestring og livskvalitet og å bidra til økt deltakelse i samfunns- og arbeidsliv.

Som et ledd i dette arbeidet er RO bedt om å utrede følgende:

- Gi en kort oversikt over hvilke hjelpemidler som kommunene og fylkeskommunene forvalter både i og utenfor institusjon, skole og barnehage.
- Gi et estimat på kommunenes og fylkeskommunenes utgifter til hjelpemidler per i dag.
- På bakgrunn av de to overnevnte punktene og tilgjengelig statistikk, gjøre et estimat, herunder en nærmere framskrivning med utgangspunkt i dagens regelverk og ressursbruk, på hva utviklingen når det gjelder landets kommuner og fylkeskommuner sin samlede innsats på området kan bli.

Definisjon av tekniske hjelpemidler i denne rapporten er i praksis de hjelpemidlene som hjelpemiddelsentralene definerer som tekniske hjelpemidler for funksjonshemmede.

1.1 ROs forståelse av oppdraget

RO har i forståelse med AID kommet fram til følgende avklaringer for oppdraget:

- Oppdraget skal utføres i perioden fra 15. mai til 1. september 2009 og innenfor det beløpet AID har stilt til disposisjon. Det betyr at det blir et begrenset antall fylkeskommuner og kommuner som inngår i kartleggingen.
- Problemstillingene egner seg ikke for en kvantitativ tilnærming gjennom for eksempel et spørreskjema da RO antar at feilkildene vil være betydelige. Se Metode i kapittel 4.
- I tallestimatene skal utgifter til lønnskostnader regnes med.
- I oversikten over kostnader til hjelpemidler for fylkeskommuner og kommuner estimeres årlige løpende investeringer/nyanskaffelser.
- Utvalget av fylkeskommuner og kommuner er for lite til at det kan betegnes som representativt for landet.
- De innsamlete dataene brukes for å gi et estimat over dagens utgifter samlet for landet. Dataene anses ikke å være egnet for mer detaljerte beregninger som for eksempel ned på de enkelte virksomhetsnivåene som grunnskoler, barnehager, sykehjem, hjelpemiddellagre osv.

2 Ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene

Stat, fylkeskommune og kommune er alle involvert i fagområdet tekniske hjelpemidler til funksjonshemmede.

2.1 Hjelpemiddelsentralene

HMS representerer det statlige nivået. De 19 HMSene i Norge har ansvar for innvilging og avslag på søknader om individuelle tekniske hjelpemidler. Sentralene fungerer videre som ressursentra og har ansvar for uttak og tilpasning av mer avanserte hjelpemidler som for eks.

spesialstøpte seter til rullestoler, biler med spesialtilpasninger, datautstyr med ulike betjeningssystemer osv.

Forvaltnings- og tolkningspraksis av lov og forskrifter i HMS avgjør om det er HMS, kommune eller fylkeskommune som skal betale for hjelpemidlet.

2.2 Fylkeskommunene

Fylkeskommunene har ansvar for videregående opplæring for unge mellom 16 og 19 år. Dette gjelder fagopplæring, livslang læring, voksenopplæring, fagskoleutdanning og pedagogisk-psykologisk tjeneste/oppfølgingstjeneste i fylkene. Opplæringslovens § 1-2 gir rammer som sier at opplæringen skal være tilpasset evnene og forutsetningene til den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten. Det innebærer at fylkeskommunene ved de videregående skolene skal finansiere pedagogiske hjelpemidler til skolebruk, inklusive hjelpemidler som pedagogisk personell bruker i sin undervisning av eleven.

Fylkeskommunene har delegert ansvaret til den enkelte videregående skole som igjen gjerne samarbeider med kommunenes personell for uttak og eventuelt tilpasning av en del hjelpemidler. Mer spesielt og avansert datautstyr håndteres oftest av hjelpemiddelsentralene.

For fylkeskommunenes vedkommende er det kun de videregående skolene som er aktuelt å ta med i denne undersøkelsen.

2.3 Kommunene

Kommunenes ansvar er betydelig mer omfattende. De har ansvar for selve formidlingen til alle innbyggerne med behov for tekniske hjelpemidler og som oppholder seg i kommunen. I tillegg til at kommunalt ansatte søker om hjelpemidler på vegne av brukerne på ordinært vis, er det innført forenklet saksbehandling. For å forenkle forvaltningen har hver kommune utpekt ansatte som etter å ha gått kurs hos HMS, blir sertifisert til å være hjelpemiddelrekvisiter. De kan rekvirere visse hjelpemidler som det ikke kreves full søknadsprosedyre for. Når det er aktuelt med mer avanserte hjelpemidler samarbeider kommunens ansatte og HMS om å få til et godt resultat for brukeren.

Kommunene har plikt til å holde kortidslager, det vil si lagreføre tekniske hjelpemidler som man antar skal benyttes inntil 2-3 år. De har ansvar for alle praktiske forhold tilknyttet utlån fra kortidslagrene. Drift av lagrene er i større kommuner gjerne lagt ut på anbud.

Kommunene har også ansvar for montering og distribusjon av hjelpemidler som HMS skaffer til veie, og som HMS leverer til lagrene. Kommunene skal også sørge for retur fra brukerne til HMS.

Kommunene har et tilsvarende ansvar som fylkeskommunene angående Opplæringslovens § 1-2 for grunnskole og barnehage, om at opplæringen skal være tilpasset evnene og forutsetningene til den enkelte eleven eller barnehagebarnet. Kommunene har dermed ansvar for pedagogiske hjelpemidler til skolebruk, inklusive hjelpemidler som læreren/førskolelæreren bruker i sin undervisning eller opplegg av eleven/førskolebarnet.

2.4. Oversikt, ansvars- og oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene

Tabell 1 Ansvarsfordeling hjelpemiddelsentral, fylkeskommune og kommune

Oppgave	Ansvar staten v/HMS	Ansvar fylkeskommunene	Ansvar kommunene
Finansiering	Individuelle tekniske hjelpemidler	Hjelpemidler i vg. skoler som ikke er individuelle Pedagogiske hjelpemidler	Hjelpemidler i institusjon (skole, barnehage, sykehjem, avlastnings bolig/hjem) som ikke er individuelle
Søknadsforvaltning	Innvilge/avslå søknader	Søke på individuelle hjelpemidler til bruk i skolen. For eksempel spesialutstyr til pc, noen dataprogram, deler av syns- og hørselshjelpemidler	Søke for alle innbyggere i kommunen inkl. samarbeid med de vg. skolene. (Noen få brukere har ”pass” og adm. dette selv)
Uttak, tilpasning, oppfølging	Avanserte hjelpemidler. Spesielt de som krever periodisk kontroll	Hjelpemidler til bruk i skolen. Ofte samarbeid med kommunalt ansatte og/eller HMS	Alle hjelpemidler til individuelt bruk for innbyggerne i kommunen, samt kommunens egne anskaffelser
Kortidslån, dvs. 2-3 års behov	Hjelpemidler som ikke skal returneres, overdras til kommunale lagre	Kan rekvirere fra kommunale lagre	Lageradministrasjon av enkle hjelpemidler i hver kommune.
Transport	Ut til kommunale lagre	Ulike ordninger	Fra lager til brukere. Retur til HMS
Vedlikehold og renhold	Individuelle hjelpemidler	Ulike ordninger	Individuelle hjelpemidler fra egne lagre inkl. de som overtas fra HMS

3 Metode

3.1 Kvalitativ og eksplorativ tilnærming

I AIDs anbud påpekes at det ikke foreligger data på aggregert nivå som gir den informasjonen oppdragsgiver etterspør. Ergo ville ikke datasøk alene kunne gi svar på oppgaven. En nærliggende metode ville være å henvende seg til et representativt utvalg av kommuner og fylkeskommuner med et spørreskjema. Denne kvantitative tilnærmingen forkastes ut fra følgende antakelser:

- Komplexiteten i fagområdet. Tekniske hjelpemidler betraktes som en integrert del av dagliglivet, arbeid/skole og/eller fritid for den enkelte og inngår ofte som en del av det totale tjenestetilbudet. Det ville være vanskelig å få et så godt presisjonsnivå på spørsmålene at det sikrer at informantene forstår og svarer på det som spørsmålene var ment å skulle gi svar på.

- På begge forvaltningsnivå organiseres arbeid knyttet til tekniske hjelpemidler på forskjellige måter og ansvaret er organisatorisk ulikt plassert i kommunene. Det kreves detaljkunnskap om fagområdet for å finne fram til de rette informantene.
- En eventuell skriftlig avklaring av disse usikkerhetsmomentene ville vært en svært omfattende tekst, og måtte være basert på et omfattende forarbeid.

Antakelsene ble sjekket ut gjennom 5 stikkprøver blant informanter som RO vet kjenner fagområdet godt. Stikkprøvene bekrefter at antakelsene er riktige. Selv blant disse fagfolkene var det behov for avklaring underveis i samtalene for å skille mellom utgifter på de ulike forvaltningsnivåene, hvilke lønnskostnader som skal medregnes og hvilke hjelpemidler som ikke inngår i undersøkelsen.

RO har i forståelse med oppdragsgiver valgt å prioritere hensynet til kvalitet på informasjonen som innhentes framfor et kvantitativt datamateriale med lav validitet. Dette betyr at en kvalitativ og eksplorativ tilnærming ble valgt ut fra følgende begrunnelse:

- Direkte kontakt mellom informant og intervjuer. Uklarheter og presiseringer kan tas der og da. Feiltolkninger kan minimaliseres.
- Det gir mulighet til å finne fram til de som har god kjennskap til og oversikt over fagområdet i sin kommune, skole eller hjelpemiddelsentral.
- Utvalget av informanter er lite og gir grunnlag for kun et grovt estimat over dagens kostnader. Estimatet kan ikke betraktes som utregnet på grunnlag av et representativt utvalg informanter.
- En intervjuer er benyttet. Det kan gi ”slagside” i datainnhenting, men gir samtidig bedre mulighet for å finne fram til informanter og minimalisere feiltolkninger enn om RO hadde benyttet flere intervjuere.

Det ble i forkant av datainnsamlingen utarbeidet en intervjuguide som ble benyttet ved alle intervjuene (Vedlegg 1). Guiden ble testet ut i Stjørdal kommune. Respondenter var leder for sykehjem, leder for ergoterapitjenesten og hjelpemiddellageret.

3.2 Utvalg av fylker, kommuner og hjelpemiddelsentraler

Informasjon om kostnader må innhentes både fra fylker, kommuner og statlige organer. I fylkene er det de videregående skolene som er av interesse i denne undersøkelsen, i kommunene er det flere typer enheter i flere virksomhetsområder som må undersøkes, og på statlig nivå er det hjelpemiddelsentralene.

Det er valgt ut tre fylker i denne undersøkelsen, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Østfold. De tre fylkene ble valgt av praktiske hensyn.

3.2.1 Utvalg av videregående skoler

Valg av videregående skoler ble foretatt med det siktemål å få informanter fra ulike typer videregående skoler. Det er her mulig å velge mellom skoler med hovedsakelig allmennfag, yrkesfag og kombinasjoner av disse. RO tok kontakt med skoleadministrasjonene i de tre fylkeskommunene, sjekket hjemmesider eller tok kontakt med den enkelte skolen for å innhente informasjon om hvilke skoler som var aktuelle. Det ble valgt ut 9 videregående skoler, 3 i hvert fylke, slik at et mangfold i fag er representert (Vedlegg 2).

3.2.2 Utvalg av kommuner og virksomhetsområder

RO antok at kommunestørrelsen målt i antall innbyggere kunne ha innflytelse på kostnadene. Det ble derfor valgt 2 kommuner fra hvert fylke med ulikt antall innbyggere. I hver kommune ble det valgt informanter som dekket de aktuelle virksomhetsområdene (Vedlegg 3).

3.2.3 Utvalg av hjelpemiddelsentraler

Valg av hjelpemiddelsentraler følger av valg av fylker da det er en hjelpemiddelsentral i hvert fylke. Derfor inngår HMS i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Østfold i undersøkelsen.

3.2.4 Oversikt over valgte virksomheter/enheter

Tabell 2 Valgte virksomheter/enheter

	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Østfold
Hjelpemiddelsentraler	NAV HMS Sør-Trøndelag	NAV HMS Nord-Trøndelag	NAV HMS Østfold
Videregående skoler	Brundalen vg. skole	Inderøy vg. skole	Kirkeparken vg. skole
	Tr.heim katedralskole	Levanger vg. skole	Askim vg. skole
	Melhus vg. skole	Ole Vig vg. skole	Kalnes vg. skole
Kommuner	Trondheim	Levanger	Skiptvet
	Rennebu	Inderøy	Rygge

3.3 Utvalg av informanter

I utgangspunktet satte RO opp følgende kriterier for valg av informanter i videregående skoler, kommuner og hjelpemiddelsentraler:

- Ansatte i HMS som har kompetanse om tolknings- og forvaltningspraksis av lover og forskrifter som angår hjelpemiddelområdet, samt kunnskap om avtalene med kommunene.
- Ansatte i fylkeskommune/kommune som har oversikt over hvilke tekniske hjelpemidler som er anskaffet over eget budsjett til institusjonen/elever/brukere/pasienter og ansatte.
- Ansatte i fylkeskommune/kommune som har oversikt og kunnskap nok til å kunne anslå årlige anskaffelseskostnader.
- Ansatte i fylkeskommune/kommune som har oversikt og kunnskap på tilfredsstillende detaljnivå til å kunne anslå lønnskostnader til ansatte. I det begrepet inngår tid ansatte bruker til uttak, utprøving, bestilling, tilpasning, opplæring i bruk, videre oppfølging, transport, vedlikehold av hjelpemidler, opplæring av ansatte/studenter og innleie ved kurs.
- Ansatte i fylkeskommune/kommune som har arbeidet innen fagfeltet og som har grunnlag for å uttale seg om utviklingen framover.

Med dette som grunnlag gikk RO inn i en dialog med ledere og fagfolk ved de valgte enhetene, og som RO antok kunne ha relevant kunnskap. Dette resulterte i følgende utvalg av informanter:

- I de 3 hjelpemiddelsentralene påtok avdelingsdirektørene seg å være informanter.
- I videregående skoler var rektorer, personal- og økonomikonsulenter og lærere med ansvar for spesialpedagogikk aktuelle som informanter.

- I kommunene var spørsmålet om hvem som var aktuelle som informanter avhengig av kommunens størrelse (antall ansatte). I små kommuner hadde enhetsledere (rektorer, styrere ved sykehjem, barnehager med flere) tilstrekkelig oversikt og detaljkunnskap om praksis og økonomi. I mellomstore og store kommuner var det i tillegg nødvendig å intervju utøvende personell for å få kunnskap om praksis. Dette er personell som arbeider med tekniske hjelpemidler, som for eksempel ergoterapeuter, fysioterapeuter, sykepleiere, vaktmestre osv. Ledere ved de kommunale hjelpemiddellagene var også viktige informanter angående sortiment av hjelpemidler.

3.3.1 Oversikt over informanter

Tabell 3 Informantenes yrkesbakgrunn og arbeidssted

Yrkes-grupper	Adm .	Syke-hjem/ rehab.	Avlast-nings-bolig	Hjemme-tjenester	Barne-hage	Barne-skole	Ungd. skole/ 1-10 skoler	Fysio-terapi-tjeneste	Ergo-terapi-tjeneste	Vakt-mester-tjeneste	Hjelpe-middel-lager	HMS	Videre-gående skole
Rektor						2	1						3
Spes.ped./ logoped	1				3	1	1						7
Personal/ økonomi		1									2		5
Avd. dir.												3	
Enhets-ledere		2	1		1			1	1		1		
Sykepleier/ fagkoord.		1		1									
Ergo-terapeut	1	1			2				5				
Fysio-terapeut	1							2			1		
Fag-arbeider										1	1		
Hjelpepleier/ fagkoord.				1									
IKT	1						1				1		
Helse- og omsorgssjef	1												

Til sammen er 59 personer intervjuet: 3 fra hjelpemiddelsentralene, 15 fra videregående skoler og 41 fra kommunene.

3.4 Oversikt over hjelpemidler

En del av oppdraget er å gi oversikt over hvilke hjelpemidler som kommuner og fylkeskommuner forvalter. Dette er gjort ved å få hjelpemiddellagene som inngår i kartleggingen til å sende lister over de hjelpemidlene man tilbyr befolkningen. Disse listene ble så korrigert (i praksis supplert) for informasjon som ble mottatt under intervjuene.

RO har valgt å se bort fra eventuelle variasjoner i ressursbruk som følger av at antall tekniske hjelpemidler i hver kategori som tilbys befolkningen i ulike kommuner og fylkeskommuner kan variere. RO har basert seg på en beregning av kostnader som hovedsakelig tar utgangspunkt i oppgaver knyttet til tekniske hjelpemidler og den tid som medgår til å utføre dem. Begrunnelsen for dette ligger for det første i at praksis fra sted til sted når det gjelder kassasjon, vedlikehold og innkjøp etter ROs erfaring varierer så mye at det antall hjelpemidler som kommunen disponerer i hver kategori i stor grad kan ses på som resultatet av en

langvarig og komplisert prosess. For det andre er befolkningens rettigheter til tekniske hjelpemidler definert gjennom lov og forskrift, slik at det foreliggende antall skal tilsvare det samlede behov i befolkningen. Det er imidlertid tatt inn kostnader til nyanskaffelser av tekniske hjelpemidler i estimatet.

RO har også sett bort fra variasjoner i kostnader som skyldes at det finnes ulike produsenter og merker. Begrunnelsen ligger i at dette er data som ikke er systematisk tilgjengelige, og i en antakelse om at disse kostnadsvariasjonene ikke er så store at det medfører større utslag i estimatet. De hjelpemidler som befinner seg på listen skal per definisjon tilfredsstille alle formelle kvalitetskrav.

Den samlede oversikten over tekniske hjelpemidler som kommuner og fylkeskommuner disponerer, og som er basis for ROs estimat over kostnader, framkommer i kapittel 4.

3.5 Kostnadsestimat for kommuner og fylkeskommuner

Estimatene på kommunenes og fylkeskommunenes utgifter til hjelpemidler per i dag er regnet ut fra informasjon innhentet i intervjuene. Estimaten for kostnadene omfatter følgende hovedarbeidsområder (1) og typer hjelpemidler (2):

1 Lønnskostnader knyttet til arbeidsoppgaver rundt tekniske hjelpemidler

- Søknadsforvaltning.
- Hjemmebesøk.
- Tilpasning av hjelpemidler og opplæring av bruker i bruk.
- Kurs og opplæring av ansatte.
- Reparasjon og vedlikehold.
- Transport.
- Lønn, ansatte på hjelpemiddellager.

Informantene ble bedt om å anslå:

A. Antall timer per arbeidsoppgave per år.

B. Antall ansatte ved enheten som var involvert i disse arbeidsoppgavene.

Anslagene er en vanskelig skjønnsvurdering som alltid ble konkludert i fellesskap mellom informant og intervjuer. Tallene ble satt inn i regneark med en kolonne for hver virksomhet. Deretter ble summen for hver virksomhet multiplisert med antall enheter med samme virksomhet i kommunen.

2 Kostnader ved anskaffelse av ulike typer tekniske hjelpemidler:

- PC, dataprogram og lisenser.
- Tekniske hjelpemidler for syn og hørsel.
- Tekniske hjelpemidler for bevegelse, forflytning, ADL, innredning, medisinsk teknisk utstyr, div.
- Anskaffelser til hjelpemiddellager på anbud.

Informantene ble bedt om å anslå og oppgi budsjetterte og stipulerte utgifter til anskaffelse av tekniske hjelpemidler per år. Tallene ble satt inn i regneark med en kolonne for hver virksomhet. Deretter ble summen for hver virksomhet multiplisert med antall enheter med samme virksomhet i kommunen.

Det vil være større usikkerhet knyttet til de samlede anslagene i en større kommune enn i en liten. På en annen side vil oppgavefordelingen være mer spesialisert i en større kommune, og dermed mer oversiktlig.

Fra estimatet på samlet medgått tid i de kartlagte enhetene er det beregnet en kostnad per time. Se Vedlegg 4. Det er i beregningen ikke tatt hensyn til spørsmål knyttet til forholdet mellom direkte tjenesteyting og indirekte tid (tid som medgår til andre nødvendige oppgaver). Ut fra definisjonen i denne rapporten er ikke tekniske hjelpemidler som inngår i nybygg og opprusting av bygninger for å tilfredsstillе universell utforming, tatt med.

3.6 Estimat på nasjonalt nivå

For å kunne anslå det samlede kostnadsestimatet for alle kommunene i landet ble lønns- og anskaffelsesutgiftene for hver av de deltagende kommunene summert og så dividert på samlet innbyggertall for de samme kommunene. Gjennomsnittsbeløpet ble deretter multiplisert med antall innbyggere i Norge.

ROs antagelse om at størrelsen på skolen målt i antall elever, ville ha vesentlig betydning for kostnadene, var ikke blant de faktorene som informantene la vekt på. Dette er ROs begrunnelse for at kostnad på nasjonalt nivå er beregnet på basis av antall skoler og ikke antall elever. Lønns- og anskaffelsesutgiftene for hver av de 9 deltagende videregående skolene summert og så dividert på 9. Gjennomsnittsbeløpet ble deretter multiplisert med antall videregående skoler i Norge.

Årsaken til at RO valgte å beregne den kommunale og fylkeskommunale ressursbruken for Norge samlet gjennom å beregne en kostnad per innbygger og per skole for så å multiplisere med det totale antall innbyggere og antall skoler, ligger i at det ikke foreligger tilstrekkelig informasjon til å gjøre mer presise beregninger, for eksempel med utgangspunkt i ulike typer kommuner, brukergrupper og så videre. Dette er en stor metodisk usikkerhet ved arbeidet som er utført, og som medfører små muligheter for å tolke resultatene. Samtidig er det ROs vurdering at dette er en måte å beregne de samlede kostnadene på nasjonalt nivå som gir en viss antydning av hva som faktisk medgår av ressurser på området.

3.7 Framskrivning

I utgangspunktet kunne en tenke seg at det kan gjøres en kobling mellom beregninger av brukerrater og kostnader, men på grunn av manglende data og andre forhold som vil påvirke det framtidige behovet for hjelpemidler som forvaltes av kommunene og fylkeskommunene, vil et slikt estimat kunne bli oppfattet som ren spekulasjon. For å danne seg et bilde av framtidig behov for hjelpemidler har RO valgt å ta utgangspunkt i informantenes synspunkt når det gjelder utviklingen av behovet for de typer hjelpemidler som per i dag administreres av kommunene og fylkeskommunene.

4 Tekniske hjelpemidler i videregående skoler og kommuner

Oversikten i Tabell 4 viser hvilke hjelpemidler de videregående skolene selv har anskaffet. Det var liten forskjell på utvalget av hjelpemidler den enkelte skole hadde anskaffet. Unntaket var de skolene som hadde etablert sanserom¹. Her var det et større utvalg av spesialutstyr for sansestimulering enn i de andre skolene.

Oversikten i Tabell 5 viser hvilke hjelpemidler kommunale hjelpemiddellagre, institusjoner, avlastingsboliger, barnehager og grunnskoler selv har anskaffet. Det var liten forskjell i utvalget av hjelpemidler som den enkelte kommune hadde anskaffet.

¹ Sanserom (Snoezelenrom) har flere hensikter. Enten å stimulere sanser aktivt, eller å dempe noe av sansepåvirkningen som eleven utsettes for. Sanserom kan være positivt for de som har ADHD, demens, multifunksjonshemming, utviklingshemming, autisme eller psykiske lidelser.

Tabell 4 Oversikt over tekniske hjelpemidler i videregående skoler

TRENINGS- HJELPEMIDLER	GANG- HJELPE- MIDLER	FORFLYTNING	BYGNING OG INVENTAR	BAD, DUSJ OG TOALETT	ADL	PEDAGOGISKE HJELPEMIDLER	DIVERSE
Vekter		Takheis	Døråpnere	Toalettforhøyere		Teleslynge	Terskelutjevner
Bokseutstyr		Personløftere	Handicap- toalett	Stellebord		Lydbøker	Saccosekker
Balansebrett		Trappeheis	Bord med elektrisk/ hydraulisk hev og senk	Dusjbenk		Cd-spiller	Spesial- arbeidsstoler
Trampoline		Biler - m/løfteplatt - spesialinnredning for	Balansestoler			Diverse programvarer og lisenser med blant annet talesyntese	Utendørs leker: -spesialhuske -klatrestativ
Div. pøller			Hvilestol			Bærbare pc-er	Massasjebenk
Baller			Seng med elektrisk/ hydraulisk hev og senk			Pc og kamera som viser både tavle og bok	
Sanse/ Snoezelen- rom: Div. installasjoner for lyd- lys og taktil stimulering Balldyne Seng m/bevegelse Hengestol			Treningsbolig og kjøkken med elektrisk/ hydraulisk hev og senk				

Tabell 5 Oversikt over tekniske hjelpemidler som kommuner har anskaffet til skoler, barnehager, pleie- og avlastningsinstitusjoner og til utlån fra hjelpemiddellagre

ARBEID, SKOLE OG BARNEHAGE	GANG-HJELPEMIDLER	FORFLYTNING	MØBLER OG INNREDNING	BAD, DUSJ OG TOALET	ADL	MEDISINSK-TEKNISK UTSTYR	DIVERSE
Personløfter i svømmebasseng*	Rullatorer ulike typer og størrelser Inne- og utemodeller	Rullestoler manuelle - ulike modeller	Sykesenger elektrisk/ hydraulisk heving og senk 3-delt bunn	Klosettforhøyere gulvmodell med armlener	Sklikke (skli ikke)	Oksygen-konsentratorer div. oksygenutstyr	Sengebøyle - frittstående
Teleslynge*	Prekestoler – div. typer. Regulerbare	Personløfter i svømmebasseng*	Sengeunderstell hev og senkbar - for vanlig seng	Klosettforhøyere for feste på toalett	Hjelpemidler til av- og påkledning som: -stømpepåtrekkere -knappekneppere -div. forlengere	Smertepumper	Terskelutjevner - div. lengder og høyder
Mikrofoner*	Gårammer – div. typer. Regulerbare	Dreieskive	Sengebord - plater	Armlener - veggmodell og gulvmodell	Natt/dagkalender	Trykkavlastningsputer Roho, Rombofil	Gripetenger - ulike modeller
Bærbare pc-er* til enkeltelever som ikke får via HMS	Krykker og sykestokker - ulike modeller	Takheiser □	Trillebord m/u elektrisk/ hydraulisk heving og senk	Badekarsete - ulike modeller	Hjelpemidler til spising som: -spesial bestikk -krus med spesialhank/tutlokk -tallerkenkanter	Trykkavlastningsmadrasser - ulike modeller	Støtthåndtak - ulike modeller i forskjellige lengder
Dataprogram*		Transportstoler □	Arbeidsstoler div. modeller	Badekarheis - el. og vanntrykk drevet		Coxitputer	Fotgynge
Sepenn*		Sykler □ til bruk for ansatte innendørs	Arbeidsstoler for personalet med hydraulisk heving og senk	Dusjkrakker og stoler - ulike modeller		Skumgummi-puter	Utstyr til utelek □ -spesialhusker -klatrestativ -ski og kjelker

Fortsettelse Tabell 5

ARBEID, SKOLE OG BARNEHAGE	GANG-HJELPEMIDLER	FORFLYTNING	MØBLER OG INNREDNING	BAD, DUSJ OG TOALETT	ADL	MEDISINSK-TEKNISK UTSTYR	DIVERSE
Lydbøker*		Forflytnings-pøller#	Arbeidsbord* med elektrisk/ hydraulisk heving og senk	Toalettstoler - ulike modeller			Senge- og stolbein forhøyere - assorterte modeller
Sanserom/ Snoezelenrom*□: Div. installasjoner for lyd, lys, taktil stimulering		Silkelaken□	Kjøkken□ med elektrisk/ hydraulisk heving og senkbar innredning	Stellebord# * div. typer m/u elektrisk/ hydraulisk heving og senk			Massasjeputer□
Behandlingsbenk*		Forflytningsbelte□		Handicaptaolett* □			Hjertebrett
Dørhåndtak-forlengere#				Badetraller□			Uteramper div. typer og lengder
Trenings-hjelpemidler*: -Baller div. typer og størrelser -Balansetrenings-apparater -Styrketrenings-apparater - Matter		Biler□ - m/løfteplatt - spesialinnredning for rullestoler		Terapibadekar□			Trenings-hjelpemidler□: -Gangbane -Steppkasse -Ribbevegg -Ståheis -Treningsbenker -Tredemølle
Smartboard*				Dusjseng□			

Tegnforklaring:

Hjelpemidler merket med * er hjelpemidler i skoler og barnehager

Hjelpemidler merket med □ er hjelpemidler i sykehjem, dagsentra og avlastningsboliger

Hjelpemidler merket med # er hjelpemidler i barnehager

5 Estimert over årlige utgifter

RO har i sitt estimat kommet fram til at de videregående skolene i Norge bruker **127 000 000** kr og at kommunene bruker **1 689 000 000** kr per år til nyanskaffelser og til arbeidsoppgaver knyttet til tekniske hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne.

5.1 Årlig utgiftsestimat for videregående skoler i Norge

Tabell 6 Årlige utgifter for videregående skoler

Fylke og skoler	Årlige lønnskostnader	Årlige utgifter til nyanskaffelser	Sum
Sør-Trøndelag			
Trondheim Katedralskole	104 300	7 500	111 800
Brundalen videregående skole	310 000	30 000	340 000
Melhus videregående skole	173 200	15 000	188 200
Nord-Trøndelag			
Levanger videregående skole	464 600	40 000	504 600
Inderøy videregående skole	37 770	17 500	55 270
Ole Vig videregående skole	120 300	23 000	143 300
Østfold			
Kirkeparken videregående skole	232 700	20 700	253 400
Askim videregående skole	143 100	22 500	165 600
Kalnes videregående skole	322 980	35 500	358 480
Sum			2 120 650
Gjennomsnitt per skole:		2 120 650 : 9 =	236 000
Antall videregående skoler i Norge	Gjennomsnittskostnad for de 9 skolene	Estimert samlede kostnader for de videregående skolene i Norge per år	
537	236 000	~127 000 000	

5.2 Skoleinformantenes forståelse av forhold som påvirker kostnadene

- Når skolen har eller har fått melding om at en elev med nedsatt funksjonsevne skal begynne på skolen.
- Hvilke utdanningstilbud skolen har.
- Om de tilbyr spesialprogram for sterkt funksjonshemmede.
- I hvor stor grad skolen er tilrettelagt for funksjonshemmede. (Universell utforming av bygningene.)

5.2.1 Når en elev med nedsatt funksjonsevne skal begynne ved skolen

Ingen av skolene på videregående nivå hadde avsatt midler i budsjettet til tekniske hjelpemidler. I og med at alle elever har rett på skolegang er det ikke et spørsmål om man har råd eller ikke til å ta i mot eleven. "Det økonomiske problemet" må løses når skolen får beskjed om at en funksjonshemmet elev skal begynne på skolen enten neste eller innværende skoleår. Utgifter til hjelpemidler som ikke dekkes via HMS belaster derfor skolens inventarbudsjett. Dersom kostnadene er så store at det er urimelig at de kan dekkes over skolens eget budsjett, søker skolen til sentrale myndigheter i fylkeskommunen om ekstrabevilgninger.

Hjelpemidlene skolen må anskaffe er først og fremst for å kompensere for dårlig tilgjengelighet pga trapper og trange toaletter. Videre må de bekoste deler av utstyret dersom eleven har og syn- og/eller hørselsproblemer.

De fleste av elevene med nedsatt funksjonsevne på videregående skole får overført de individuelle hjelpemidlene de har behov for fra grunnskolen de kommer fra. Spesielt når de er kommet så langt som til videregående, opplever skolene at elevene har de hjelpemidlene de trenger.

5.2.2 Skolens utdanningstilbud

Informantene mener at elever som har behov for særskilt tilrettelegging oftere velger yrkesprogram framfor program for studiespesialisering. Under begrepet særskilt tilrettelegging definerer informantene pedagogiske hjelpemidler som pc (spesialtilpasninger dekkes over HMS), eventuelt egne dataprogram, tilpassede spesialverktøy innen de ulike yrkesfagene, hjelpemidler for elever med syns- og hørselsproblemer og fysisk tilrettelegging av skolen. Skoler som kun har studiespesialisering og fag som kommunikasjon og media, musikk, dans og drama opplyser at de har få søkere som krever fysisk tilrettelegging.

5.2.3 Spesialtilbud for ungdommer med sterkt nedsatt funksjonsevne

Skoler med spesialtilbud for ungdommer med sterkt nedsatt funksjonsevne har elever fra større geografiske områder, gjerne flere kommuner. Utviklingen ser ut til å gå mot at fylkeskommunene legger ansvaret for opplæringen til disse ungdommene til enkelte av skolene i fylket. Ved disse skolene er det etter hvert investert i sanserom i tillegg til bad, toalett, tilrettelagte uteareal osv. Det er også ansatt helsepersonell, som blant annet har kompetanse innen hjelpemiddelområdet. De største utgiftene er knyttet til etableringen av slike tilbud. For fylkeskommunene betyr det for eksempel å etablere et sanserom en utstyrsutgift på om lag 425 000 - 500 000 kr.

5.2.4 Skolens grad av universell utforming

Nye skoler eller skoler som nylig er rustet opp og som tilfredsstiller kravene til universell utforming, har relativt små utgifter til tekniske hjelpemidler for funksjonshemmede. I byggekostnadene inngår utgifter til innredning av for eksempel handicaptoalett og bad, undervisningsrom med teleslynge, eventuelt sanserom, vanlige heiser og trappeheiser.

5.3 Årlig utgiftsestimat for kommuner i Norge

Tabell 7 Årlige kostnader for kommunene

Kommuner	Årlige lønnskostnader dirkete til hjelpemidler	Årlige utgifter til anskaffelse av hjelpemidler	Sum årlige lønns- og anskaffelses - utgifter	Antall innbyggere i hver kommune	Gjennomsnittlige utgifter per innbygger i den enkelte kommune
Trondheim	51 925 000	5 331 000	57 256 000	168 257	340
Rennebu	1 289 000	48 000	1 337 000	2 650	383
Levanger	6 725 000	859 000	7 584 000	18 378	413
Inderøy	2 092 000	278 000	2 370 000	5 836	406
Skiptvet	1 234 000	144 000	1 378 000	3 492	395
Rygge	4 266 000	457 000	4 723 000	14 105	335
SUM, totalt			74 648 000	212 718	
Gjennomsnittlige utgifter per innbygger for de 6 kommunene samlet:					
74 648 000 : 212 718 =					351
Kostnader per innbygger i de deltakende kommunene		Antall innbyggere i Norge	Antall innbyggere i Norge multiplisert med gjennomsnitt for de 6 kommunene		
351		4 812 200	1 689 000 000		

RO har utarbeidet en oversikt over lønnsutgifter fordelt på arbeidsoppgaver og virksomhetsområder, samt type tekniske hjelpemidler fordelt på virksomhetsområder i de deltakende kommunene. Se Vedlegg 5.

5.4 Kommuneinformantenes forståelse av forhold som påvirker kostnadene

For kommunene er det mer usikkert å trekke fram enkeltfaktorer da fagområdet er såpass uensartet og involverer svært mange instanser og virksomhetsområder. Informantene har likevel antydnet følgende faktorer som de viktigste:

- Kompetansen hos formidlerne.
- Nærhet til HMS.
- Endringer i forvaltningspraksis hos HMS.
- Holdninger hos pleiepersonell i institusjoner.
- Bygningsmessig standard på institusjoner, skoler og barnehager i forhold til grad av universell utforming.
- Kommunens bosetningsmønster.

5.4.1 Kompetanse innen fagfeltet

Kun i de største kommunene mente informantene at de hadde god nok kompetanse. Særlig i de små kommunene bruker hjelpemiddelkontaktene mye tid til å holde seg oppdatert fordi fagfeltet er så omfattende og at de relativt sjelden har behov for å formidle mer avanserte hjelpemidler. I kompliserte saker der det er behov for avanserte hjelpemidler hadde alle god nytte av ekspertisen ved HMS.

5.4.2 Nærhet til HMS

Innkjøpskostnader til hjelpemiddellagrene var blitt redusert i de kommunene som hadde en HMS i sin umiddelbare nærhet. Årsaken er at de lettere kunne dra nytte av "først til mølla-prinsippet" når det gjaldt å overta hjelpemidler som HMS ikke selv skulle resirkulere (kassasjonsordningen).

5.4.3 Sluttmontering

Kommunenes teknikere/vaktmestre har fått mer tidkrevende oppgaver etter at hjelpemidlene stadig oftere leveres ut til kommunen/brukeren i "flatpakke". Alle kommunene kommenterte at dette medfører et betydelig merforbruk av tid som per i dag ikke er medregnet i stillingsstørrelsene.

5.4.4 Holdninger hos ledelse og pleiepersonell i helseinstitusjoner

Hvor mye tid som avsettes til opplæring av pleiepersonell, vikarer og studenter i bruk av hjelpemidler i sykehjem og rehabiliteringsavdelinger, er avhengig av holdningene både hos ledelsen og pleiepersonellet. Informantene mente at det stort sett er en økende bevissthet omkring gode arbeidsteknikker og riktig bruk av for eksempel forflytningshjelpemidler i dag, enn for 10-15 år siden. Spesielt gjelder det de yngre helsearbeiderne.

5.4.5 Bygningmessige forhold, institusjoner, skoler og barnehager

Nye kommunale bygg eller bygninger som nylig er rustet opp og som tilfredsstillt kravene til universell utforming, har relativt sett små årlige utgifter til tekniske hjelpemidler. I byggkostnadene inngår utgifter til innredning og hjelpemidler til for eksempel handikaptoalett og bad, forflytningshjelpemidler, undervisningsrom med teleslynge, sanserom osv.

5.4.6 Bosetningsmønster og boligstandard i kommunen

Informantenes antakelse om at jo større del av den eldre befolkningen som bor grissgrendt og i eldre hus, jo større vil behovet for formidling av kompensatoriske hjelpemidler være. Det er for lite datagrunnlag i denne undersøkelsen for å bekrefte eller avkrefte antagelsen.

6 Gråsoner

Lov- og forskrifter gir regler som noe forenklet sier at dersom hjelpemidlet kun skal brukes og tilpasses enkeltpersoner, skal anskaffelsen dekkes av HMS. I AIDs anbud påpekes det imidlertid at det kan være gråsoner i forhold til hva som for eksempel defineres som pedagogiske hjelpemidler, som er fylkeskommunenes og kommunenes ansvar, og hva som defineres som et hjelpemiddel som løser praktiske problemer i hverdagen for personer med nedsatt funksjonsevne.

Informantene beskriver at det kan oppstå uklarheter i følgende forhold:

1. Uklarhet om gjenstanden er et teknisk hjelpemiddel som er spesielt og ikke kan betraktes som et vanlig teknisk hjelpemiddel som de fleste skaffer seg uavhengig av funksjonsnedsettelse eller ikke. Pc er et eksempel på et teknisk hjelpemiddel som trolig ansees som allemannseie innen kort tid.
2. Uklarhet om hjelpemidlet kan defineres som individuelt eller et som flere kan benytte. Et eksempel kan være en "prekestol" i en institusjon som i seg selv kan benyttes av flere, men som en person er helt avhengig av for å kunne forflytte seg uten personhjelp.

3. Løsøre: Hva skal defineres som standard utstyr i en kommunal bolig beregnet på personer med funksjonsnedsettelse? Skal HMS kompensere for dårlige bygningsmessige løsninger?
4. Uklarhet om hjelpemidlet er et pedagogisk hjelpemiddel, eller om det kompenserer for nedsatt funksjonsevne knyttet til praktiske problemer i undervisningen.
5. Kravet om at hjelpemidlet skal fungere "godt nok" og ikke nødvendigvis maksimalt, kan føre til at HMS ikke innvilger det omsøkte hjelpemidlet, men et som er rimeligere i anskaffelse. Det kan føre til diskusjon.
6. Uklarhet om hva som skal defineres som "enkel montering", og dermed kommunens ansvar. Denne diskusjonen foregår mer eller mindre kontinuerlig. Det forventes at kommunenes teknikere, etter opplæring fra NAV HMS, skal løse stadig mer avanserte oppgaver selv.

6.1 Oppfatning av gråsoneproblematikken i videregående skoler

De videregående skolene rapporterte om godt samarbeid med HMS. De beskriver samarbeidet som uproblematisk, og med få uoverensstemmelser om tolking av lov og forskrifter. Det er per i dag lite diskusjon om hvilke hjelpemidler som er definert som pedagogiske hjelpemidler som fylkeskommunen har ansvar for, og hvilke som bekostes av HMS.

Etter hvert som stadig flere fylkeskommuner innfører ordninger der alle elevene får, låner eller kjøper pc når de begynner på videregående skole, blir det mindre aktuelt å anskaffe pc gjennom HMS. Behov for spesialutstyr til pc-en til den enkelte eleven vil fortsatt kunne innvilges av HMS.

Det er ulik oppfatning av hvor gode og funksjonelle dataprogrammene som fylkeskommunene benytter, er for elever med spesielle behov. Trenden ser likevel ut til å være at dersom man tar i bruk alle mulighetene som ligger i den allerede installerte programvaren, vil de fleste elevene få dekket sitt behov. I noen tilfeller er det likevel fortsatt behov for spesialprogram som det blir søkt om dekning for hos HMS.

Oppfølging av behov for utskifting og/eller tilpasninger av individuelle hjelpemidler i skolen følges opp av HMS eller fysio- eller ergoterapeuter fra den kommunen skolen ligger i.

6.2 Oppfatning av gråsoneproblematikken i kommunene

De kommunalt ansatte fagpersonene mener at de har et relativt avklart forhold til hvilke hjelpemidler kommunen selv må dekke. Forholdet mellom HMS og kommunene fungerer godt i de fleste tilfellene.

I praksis kontaktes HMS på forhånd dersom fagpersonellet er usikre på om søknaden vil bli innvilget. Sammen blir man så enige om det er grunnlag for å søke eller ikke. Informantene mener dette kan oppleves som unødig tidsbruk som kunne vært unngått dersom lovverket var enklere å tolke. Det fører til relativt få klagesaker når partene avklarer på forhånd om det skal søkes eller ikke.

6.2.1 Institusjoner

I de valgte kommunene er det de senere årene prioritert innkjøp av hjelpemidler som skal lette den fysiske arbeidsbelastningen på personalet i institusjonene. Dette er kommunens ansvar. Ingen av institusjonene hadde imidlertid egne budsjettposter for hjelpemidler. Anskaffelsesutgiftene dekkes over inventarbudsjetten.

De institusjonene som har rehabiliteringsavdelinger anskaffer en del hjelpemidler til bruk i dagliglivet, slik at pasienter som er på opptreningsopphold får prøvd dem ut. Det er derimot ikke lenger vanlig å anskaffe lenestoler med elektrisk/hydraulisk heving og senk til pasientene i institusjonene, siden disse stolene ikke dekkes av HMS. Vanligvis skal alle hjelpemidler, utenom de som er definert som personlige hjelpemidler, returneres til HMS når en person flytter til langtidsopphold i institusjon. Noen har likevel fått ta med seg sin egen stol som de har kjøpt selv på grunn av individuelt behov.

6.2.2 Kommunale omsorgsboliger

Det kom fram i flere av intervjuene med ansatte i kommunene at de mener HMS nå kjører en strammere linje når det gjelder hjelpemidler som skal kompensere for at tekniske løsninger ikke er tilfredsstillende i kommunale boliger for funksjonshemmede. Et eksempel på dette er at HMS med henvisning til de nye byggforskriftene fra 1.7.2009, ikke innvilger døråpnere eller terskeleminatorer når kommunen står som huseier. En av de 3 sentralene i kartleggingen hadde innført en tolkning av lovverket om at hjelpemidler som ikke er "løsøre" skal dekkes av kommunen. Dette gjelder for boliger som eies av kommunen, og som skal være tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne. Dette betyr for eksempel at takheis ikke kan søkes på som individuelt hjelpemiddel, da takheisen vil bli definert som et fastmontert hjelpemiddel som kommunen må dekke.

6.2.3 Barnehager og grunnskoler

I barnehager og skoler er det relativt lite behov for hjelpemidler ut over det som anskaffes til det enkelte barnet/eleven via HMS. Som for de videregående skolene er det per i dag lite diskusjon om hvilke hjelpemidler som er definert som pedagogiske hjelpemidler (og som kommunen har ansvar for), og hvilke som innvilges av HMS.

7 Framskrivning

Et sentralt punkt i mandatet innebærer at det skal utarbeides et estimat av framtidige kostnader for kommuner og fylkeskommuner knyttet til hjelpemidler, hjelpemiddelformidling og tilpasning av hjelpemidler som de respektive forvaltningsnivåene har ansvar for. For å kunne utarbeide et troverdig estimat, er en slik beregning avhengig av at en rekke faktorer er kjente og at enkelte av disse faktorene er relativt stabile i årene framover. For typen hjelpemidler som kommunen og fylkeskommunen har ansvar for, eksisterer det ikke statistikk som viser hvem som er mottakere, inndelt etter ulike aldersgrupper (brukerrater), slik det blant annet er gjort for mottakere av HMS' hjelpemiddelformidling (NAV 2003). Fravær av en slik oversikt som viser innbyggere som mottar de aktuelle hjelpemidler inndelt etter alder, gjør det svært vanskelig å estimere framtidige kostnader innenfor det aktuelle hjelpemiddelområdet.

Når det gjelder data som RO har innhentet i forbindelse med det aktuelle oppdraget, er det ikke registrerdata som gir grunnlag for kunne si noe spesifikt om brukernes alder relatert til behov for hjelpemidler. Unntaket kan sies å være behovet for hjelpemidler til barn med funksjonsnedsettelse i barnehage, grunnskole og ungdom med funksjonsnedsettelse i videregående skole. På den andre siden oppfyller ikke ROs undersøkelse kravet til representativitet, og således vil det kunne oppfattes som spekulativt å foreta et estimat for framtidige kostnader med basis i et datagrunnlag som det her er tale om. Ettersom det ikke eksisterer brukerrater for den type hjelpemidler som kommunen og fylkeskommunen har ansvar for, vil demografiske prognoser også ha begrenset verdi når det skal utarbeides et estimat av framtidige kostnader.

Alternativet til å foreta en teknisk beregning av framtidige kostnader, er å peke på ulike forhold som vil påvirke utviklingen av det aktuelle hjelpemiddelområdet, forhold som også vil ha betydning for kommunenes og fylkeskommunenes kostnader knyttet opp mot hjelpemidler som disse forvaltningsnivåene har ansvar for. For å danne seg et bilde av framtidig behov for hjelpemidler har RO her valgt å ta utgangspunkt i informantenes synspunkter når det gjelder utviklingen av behovet for de typer hjelpemidler som per i dag administreres av kommunene og fylkeskommunene.

Informantene trekker fram synspunkt og vurderinger som kan kategoriseres under følgende punkter:

- Demografi
- Teknisk utvikling
- Forventninger i befolkningen
- Prisutvikling på typen hjelpemidler som kommunen og fylkeskommunen har ansvar for

7.1 Demografi

Uansett hvilke framskrivingsalternativ som legges til grunn for å framstille framtidige utfordringer for samfunnet i årene framover, er det et uomtvistelig faktum at befolkningen blir eldre i de neste 20 – 30 år. Befolkningen blir eldre i den forstand at de eldre aldersgruppene tallmessige blir store.

For å illustrere folketallsutviklingen framover, har RO tatt utgangspunkt i Statistisk Sentralbyrås (SSB) nasjonale prognose for folketallsutviklingen 2005 – 2060, moderat alternativ. I denne rapporten er det kun sett på utviklingen fram mot 2030. Tallene fra SSB viser at antallet barn og unge vil være stabilt i perioden 2005 – 2030. Antall innbyggere over 67 år vil imidlertid øke sterkt i perioden. Fra 2009 til 2020 vil det være en svak nedgang i aldersgruppa 80 år og eldre, men fra 2020 og framover vil det bli en betydelig økning av antall innbyggere i de eldste aldersgruppene.

Som tidligere nevnt eksisterer det ikke statistikk som viser forbruk av den type hjelpemidler som per i dag forvaltes av kommunen og fylkeskommunen inndelt i ulike aldersgrupper. Det eksisterer imidlertid statistikk for forbruk av hjelpemidler som forvaltes av NAV HMS inndelt etter ulike aldersgrupper. Den viser at 61 prosent av brukerne er 70 år og eldre (NAV 2003). Tallene fra NAV viser at den klart største brukergruppen er personer 80 år og eldre. Dersom disse tallene kan være en indikasjon på hvem som er brukerne av den kommunale hjelpemiddelforvaltning, er det rimelig å forvente en betydelig økning i etterspørselen etter hjelpemidler fra kommunene i årene framover.

NAV sitt tallgrunnlag og de framskrivinger av hjelpemiddelbehov som er gjort med basis i brukerrater fra 2003, viser en betydelig økning av behovet for hjelpemidler fram mot 2030. Denne utviklingen vil også medføre utfordringer for kommunene i form av personellkostnader og kompetanse, ettersom kommunen har ansvar for utlevering/innhenting, tilpasning og enkle reparasjoner av hjelpemidler. Informantene i denne kartleggingen peker nettopp på økningen i antall eldre som vil trenger hjelpemidler som en viktig faktor når det gjelder behov for hjelpemidler i årene framover. Videre peker de også på at det er trolig at man kan forvente økt etterspørsel fordi flere eldre bor hjemme og ønsker å bo hjemme.

I en vurdering av hvordan etterspørselen og behovene vil manifestere seg i årene framover, bør det også "tas høyde" for endringer i befolkningens helse og helseutvikling. Forskning har

vist at levealderen i den norske befolkningen vil øke i de kommende år.¹ Om dette resulterer i friskere eldre som trenger mindre omsorg og færre hjelpemidler i framtida, er usikkert.

Når det gjelder barn og unge under 20 år viser SSB sine prognoser at antall personer i den aktuelle aldersgruppen er rimelig stabilt i perioden (2005 – 2030). Dersom en utlukkende legger demografiske kriterier til grunn, er det rimelig å anta at behovet for hjelpemidler for den aktuelle aldersgruppen og som forvaltes av kommunen og fylkeskommunen, vil holde seg på et stabilt nivå fram mot 2030. Informantene ved alle videregående skoler som deltok i undersøkelsen hadde den oppfatning at antall elever med særskilte behov er økende. En oversikt fra Levanger videregående skole viser at i 1997 hadde skolen 5 elever med særskilte behov. I 2009 har skolen 16 elever med særskilte behov. Informantene var også av den oppfatning at elevene har blitt ”tyngre” og med mer sammensatte diagnoser. Dersom disse funnene indikerer en tendens, kan dette tolkes som at utgiftene i årene framover vil øke. På den andre siden må fylkeskommunen i henhold til kravet om universell utforming tilrettelegge skolene på en langt bedre måte enn det som er tilfellet i dag. En forbedring og en tilrettelegging av bygningsmessige fasiliteter ved de videregående skolene kan bidra til å redusere, eventuelt stabilisere, kostnadene til dagens nivå.

Det er flere informanter som trekker fram den teknologiske utviklingen og forventninger i befolkningen som vesentlige faktorer når det skal gjøres beregninger av behovet for hjelpemidler i årene framover.

7.2 Teknologisk utvikling

Informantene mener at utviklingen innenfor hjelpemiddelområdet går i en retning som innebærer en større bevissthet både hos brukere og ansatte knyttet til ulike former for teknologisk avanserte hjelpemidler, som for eksempel scooterlignende rullestoler og ulike typer robotløsninger. Det pekes på at det allerede er på ”markedet” gode løsninger for personer med begynnende/diagnostisert demens til enkle påminninger, og flere vil benytte ulike programmer spesielt tilrettelagt for denne gruppen. For eksempel kan enkle påminninger hjelpe brukeren til å fungere tilfredsstillende praktisk og sosialt mye lenger. Den type hjelpemidler som det her siktes til har ofte den ulempen at det krever lang tids opplæring og oppfølging for å få hjelpemiddelet til å fungere slik det skal. Denne type hjelpemidler ligger under HMS sitt forvaltningsområde, men det er kommunene som har hovedansvar for å få hjelpemidlene ut til brukerne og sørge for at brukerne kan gjøre seg nytte av dem.

At det forventes en teknologisk utvikling som vil bidra til nye utfordringer for de instansene som skal forvalte hjelpemiddelområdet erkjennes også av statlige myndigheter:

”Nye anvendelser av datateknologi og utvikling av nye materialer vil gi vesentlig bedre tekniske hjelpemidler de nærmeste årene. Det er allerede utviklet teknologi som gjør det mulig å aktivere lamme muskler og erstatte tapte lemsdeler med «intelligente proteser». Foreløpig er dette kostbart, men når utviklingsarbeidet er kommet lengre og produktene blir masseprodusert, vil nye tekniske hjelpemidler kunne gi et betydelig bedre tilbud til mennesker med ulike typer funksjonshemming.”
(St.meld. nr. 30, 2000-2001)

Dersom en sammenholder forventet utvikling når det gjelder avanserte hjelpemidler som er basert på ny teknologi med brukerratene som NAV har lagt til grunn i sitt estimat når det gjelder behov for hjelpemidler i framtiden, vil utfordringene, spesielt i kommunene, bli store.

Dette har sammenheng med at kommunene i årene fram mot 2030 får en betydelig økning av antall innbyggere over 70 år.

7.3 Forventninger i befolkningen

De fleste av informantene RO var i kontakt med i forbindelse med kartleggingen, viste til endringer i forventningene til brukerne av hjelpemidler. Disse endringene var knyttet til følgende forhold:

- Økte krav og forventninger til aktiv deltakelse i samfunnet fra alle grupper. Informantene påpeker at eldre og deres pårørende i dag har større forventninger om tilrettelegging og hjelpemidler som skal kompensere for funksjonstap enn for få år siden. Det vises til et økende krav fra brukerne om å kunne komme alle steder der funksjonsfriske kommer fram med hjelp av fysisk tilrettelegging og/eller avanserte hjelpemidler.
- Mange har fritidsboliger i tillegg til den vanlige boligen, der det også forventes tilrettelegging. Det belaster, i følge lovverket, den kommunen der fritidsboligen er. RO har ingen oversikt per i dag over hvor omfattende denne problemstillingen er, men det kan muligens forventes at det kan bli økende krav og forventninger til å få tilrettelagt fritidsboliger når antall eldre begynner å øke for alvor etter 2020. Informantene viste blant annet til et konkret eksempel for å underbygge sine synspunkt: Det ble reist krav om spesialseng til en hjelpemiddelbruker når vedkommende var på sommerstedet sitt. Kommunen måtte innfri kravet, noe som medførte en tidkrevende og kostbar aksjon for å få levert sengen.
- En annen forventning som allerede er begynt å gjøre seg gjelden, er at hjelpemidler, foruten at de skal ha ny teknologi, skal se bra ut. Generelt legger alle brukergrupper mer og mer vekt på god design på hjelpemidlene. Yngre personer med funksjonsnedsettelse vil ha moderne design, og ønsker å bytte ut det hjelpemidlet de har med "noe nytt" som har ny og bedre teknologi og et mer moderne design. I følge informantene kan denne tendensen for yngre personer med funksjonsnedsettelse også merkes når gjelder eldre med funksjonsnedsettelse.

7.4 Prisutvikling

Prisutviklingen på de hjelpemidlene som kommunene og fylkeskommunen har ansvar for, slik regelverket er per i dag, vil sannsynligvis langt på vei følge normal prisutvikling på varer og tjenester. Det som sannsynligvis i sterkest grad kan påvirke en høyere prisutvikling enn normalt, er design, noe som også kan føre til en større forventning om hyppigere utskiftning av hjelpemidlene. Den teknologiske utviklingen vil først og fremst påvirke prisutviklingen for hjelpemidler som per i dag forvaltes av HMS.

7.5 Oppsummering av fremskriving

Dersom en ser alle de forannevnte punktene under ett, kan det antydes at kostnadene for kommunene knyttet til forvaltning av hjelpemidler sannsynligvis vil øke. En slik antydning bygger på det faktum at det blir flere eldre innbyggere i årene framover. Dette vil til all sannsynlighet føre til at vi får flere eldre med funksjonsnedsettelse og med store hjelpebehov. Usikkerheten her er at helsetilstanden til mange eldre framover kan bli bedre og således trenge mindre og færre hjelpemidler enn det som realiteten i dag.

Kommunens økte utgifter vil i stor utstrekning være knyttet til økte lønnsutgifter til personell som skal tilretteleggere for de hjelpemidlene som forvaltes av HMS. Tilrettelegger i den forstand, at de har oppgaver knyttet til uttak, tilpassing, oppfølging, transport og vedlikehold av hjelpemidler.

Selv om det ikke eksistere statistikk og oversikt og hvem som er brukere av kommunens hjelpemidler inndelt etter alder, er det rimelig å tro at de fleste av de som per i dag har slike hjelpemidler, er eldre med funksjonsnedsettelse. Under forutsetning av at dette resonnementet er riktig, kan kommunen på lik linje som HMS forvente en ikke ubetydelig økning i etterspørsel av hjelpemidler i årene framover. Dette vil føre til økte kostnader for kommunene.

Det er mer usikkert når det gjelder fylkeskommunens framtidige kostnader til hjelpemidler. SSBs folketallframskriving indikerer et relativt stabilt antall personer i aldersgruppen 0 – 20 år i årene fram mot 2030. Hjelpemidler til gruppen personer med funksjonsnedsettelse som per i dag går i videregående, kompenserer i stor utstrekning for bygningsmessige mangler. Kravet om universell utforming vil innebære at fylkeskommunen må tilrettelegge skolene på en langt bedre måte enn det som er tilfelle i dag. En forbedring og en tilrettelegging av bygningsmessige fasiliteter ved de videregående skolene kan bidra til redusere, eventuelt stabilisere, kostnadene til dagens nivå.

Referanse:

¹ Tittel: **Framtidige behov for hjelpemiddel**, et sammendrag.

Publisert: Arbeids- og velferdsdirektoratet. Arbeid og velferd nr 2 – 2007

Forfatter: Sigurd Gjerde.

Vedlegg 1 Intervjuguide

Stjørdal, 9. juni 2009

Intervjuguide angående tekniske hjelpemidler

Takk for at du har sagt deg villig til å bli intervjuet i forbindelse med ROs oppdrag for Arbeids- og inkluderingsdepartementet om tekniske hjelpemidler.

Først litt informasjon om RO:

RO ble etablert som en selvfinansierende, ideell og selvstendig stiftelse i 1989. Senteret er stiftet av Sosial- og helsedepartementet og Kommunenes Sentralforbund. I stiftelsens styre sitter representanter for stifterne, brukerorganisasjoner og frivillige, humanitære organisasjoner.

Bakgrunnen for opprettelsen av senteret var at Sosial- og helsedepartementet og Kommunenes Sentralforbund ønsket et alternativt rådgivningsfirma som skulle bistå kommunene i utvikling av kommunenes omsorgstjenester. Etter hvert nytter kommunene RO som ekstern konsulent innenfor helse-, sosial-, oppvekst og omsorgstjenesten. Flere kommuner benytter også senterets kompetanse og metoder i forbindelse med omstilling og utvikling innenfor helheten i det kommunale tjenestefeltet.

RO har siden starten, enten på forespørsel eller etter anbudskonkurranser, påtatt seg ulike oppdrag for departementene.

RO er lokalisert i Stjørdal i Nord-Trøndelag. Ønskes mer informasjon finnes den på www.ro.no

Kommunale og fylkekommunale utvalg og utgifter til tekniske hjelpemidler

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) har på oppdrag fra regjeringen nedsatt et ekspertutvalg som skal utrede forenkling og forbedring av formidlingen av tekniske hjelpemidler til funksjonshemmede. Utvalget ble oppnevnt i statsråd den 25. april 2009. Utvalgets arbeid skal foreligge innen 1. desember 2009.

I den sammenhengen har AID etter anbudskonkurranse, bedt RO lage en oversikt over kommunale og fylkekommunale hjelpemidler og å estimere utgiftene kommunene og fylkekommunene har per i dag og i tiden framover knyttet til hjelpemiddelformidling.

Definisjon av tekniske hjelpemidler er i denne sammenhengen:

Samlede sett av kompensatoriske virkemidler som blir stilt til rådighet fra samfunnets side for å bedre den enkelte brukers funksjonsevne i arbeid og utdanning, samt dagligliv.

Nærmere beskrivelse av oppdraget

Oppdraget, utføres av Nina B. Heilemann iht. prosjektbeskrivelse i godtatt tilbud. Oppdraget går ut på innen 1. september 2009 å utarbeide en skriftlig rapport som omfatter:

Å gi en kort oversikt over hvilke hjelpemidler som kommunene og fylkeskommunene forvalter både i og utenfor institusjon, skole og barnehage.

Å gi et estimat på kommunenes og fylkeskommunenes utgifter til hjelpemidler pr. i dag. På bakgrunn av de to overnevnte og tilgjengelig statistikk, gjøre et estimat, herunder en nærmere framskrivning med utgangspunkt i dagens regelverk og ressursbruk, på hva utviklingen når det gjelder landets kommuner og fylkeskommuner sin samlede innsats på området, kan bli.

Metodevalg

Som metode har RO valgt å foreta en kvalitativ intervjuundersøkelse. Begrunnelsen er at fagområdet er såpass komplisert og ulikt organisert at RO velger intervju for å oppnå best mulig kvalitet på opplysningene framfor mengde data. RO vil innenfor forvaltningsnivåene benytte informanter både på administrativt og på utøvende nivå.

	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Østfold
Hjelpemiddel-sentraler	NAV HMS Sør-Trøndelag	NAV HMS Nord-Trøndelag	NAV HMS Østfold
Fylkes-kommunale skoler	Brundalen vg. skole	Inderøy vg. skole	Kirkeparken vg. skole
	Tr.heim Katedralskole	Levanger vg. skole	Askim vg. skole
	Melhus vg. skole	Ole Vig vg. skole	Kalnes vg. skole
Kommuner	Trondheim	Levanger	Skiptvet
	Rennebu	Inderøy	Rygge

Hjelpemiddelsentralene er en viktig informasjonskilde da deres forvaltnings- og tolkningspraksis av lov og forskrifter avgjør om det er HMS, kommune eller fylkeskommune som skal betale for hjelpemidlet.

Fylkeskommunene har delegert ansvaret til den enkelte videregående skole som igjen gjerne samarbeider med kommunenes personell for uttak og eventuelt tilpasning av en del hjelpemidler. Mer spesielt og avansert datautstyr håndteres oftest av hjelpemiddelsentralene. Fylkeskommunenes utgifter er tid pedagogisk- og IKT-personell bruker til hjelpemidler til elever og de hjelpemidlene som defineres som pedagogiske hjelpemidler.

Kommunenes rolle er omfattende og mer differensiert enn fylkeskommunens. Ansvaret er knyttet til den kommunen brukeren oppholder seg i, noe som kan føre til uklarhet om det er skolens eller kommunens personell som skal ha ansvaret for hjelpemiddelformidlingen. Kommunenes utgifter er knyttet til:

- Hjelpemidler i ulike institusjoner som sykehjem, avlastningsboliger, barnehager og skoler som ikke er definert som et individuelt hjelpemiddel.
- Korttidsutlån (ved behov i 2-3 år) og alle praktiske forhold tilknyttet utlån fra korttidslagrene. Drift av lagrene kan i større kommuner gjerne være lagt ut på anbud.
- Det er likevel først og fremst personalressursen fordelt på mange aktører som er omfattende i kommunene.

Hensikten med intervjuene er å lage et grunnlag for et grovt estimat over samlede utgifter for kommunene og fylkeskommunene.

Offentlig statistikk vil bli benyttet der det er tilgjengelig.

Struktur i intervjuguiden

Denne intervjuguiden dekker de aktuelle virksomhetene i kommunene der kommunen selv har ansvar for å anskaffe noen av de hjelpemidler brukerne har behov for. Du vil finne ditt virksomhetsområde i punkt 1 til 3. I tillegg vil alle bli bedt om å svare innenfor sitt kompetanseområde på medgått tid/lønnskostnader i punkt 4. Dette punktet er det viktigste når det gjelder å få fram et estimat over kommunale utgifter knyttet til arbeidsoppgavene rundt tekniske hjelpemidler.

1. Kommunalt hjelpemiddellager

- Utvalg av hjelpemidler i kommunen.
- Investeringskostnader.
- Driftsutgifter knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)

2. Helseinstitusjon

- Utvalg av hjelpemidler i institusjonen som kommunen har ansvar for å anskaffe.
- Investeringskostnader knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)

3. Pedagogisk institusjon

- Utvalg av hjelpemidler i skolen/barnehagen som kommunen har ansvar for å anskaffe.
- Investeringskostnader knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)

4. Lønnsutgifter

- Lønnsutgifter til kommunalt ansatt personell med arbeidsoppgaver knyttet til tekniske hjelpemidler. Her ønsker RO et estimat på stillinger/stillingsandeler og om selve hjelpemidlene er kommunens eiendom eller anskaffet via HMS. (hjelpemiddelsentral) spiller ingen rolle. RO ønsker en total kostnad uavhengig av arbeidssted i kommunen.

Definisjoner i dette prosjektet:

- I denne undersøkelsen vil trygghetsalarmer bli definert som en tjeneste og ikke et hjelpemiddel.
- Gjenstander/møbler osv. som betraktes som tekniske hjelpemidler i et privat hjem, får samme status i institusjonene.
- Kassasjon: tekniske hjelpemidler som HMS ikke resirkulerer, men stiller gratis til disposisjon for kommunene.

Intervjuguide kommune

Kommune (navn):..... Antall innbyggere:.....

Virksomhet	Antall elever/ barn/brukere	Antall ansatte (personer)	Antall årsverk
Skole			
Barnehage			
SFO			
Sykehjem			
Avlastningsbolig			
Dagsenter			
Annet			

Informanter:

	NAVN	YRKE	ARBEIDSOMRÅDE/TJENESTESTED
1			
2			
3			
4			
5			
6			

1. Kommunalt hjelpemiddellager

Under dette punktet ønsker RO å få svar på:

- Utvalg av hjelpemidler i kommunen.
- Investeringskostnader.
- Driftsutgifter knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)

1.1 Kommunalt hjelpemiddellager

- Har kommunen eget lager, interkommunalt lager eller satt ut oppgaven på anbud?
- Har kommunen/lageret ajourførte oversikter over hjelpemiddelassortiment, evt. databasert? Hjelpemidler som anskaffes gratis via HMS skal være med på oversikten.
- Har kommunen og HMS vært i diskusjon om tolkning av hvilke tekniske hjelpemidler som skal dekkes av kommunen, som f. eks. stoler, bord, senger med hev og senk?
- Gråsoner; Inngår for eksempel trygghetsalarm i kommunens utvalg? Andre?
(I denne undersøkelsen vil trygghetsalarmer bli definert som en tjeneste og ikke et hjelpemiddel.)

1.2 Investerings- og driftskostnader for hjelpemiddellageret:

Hjelpemidler som er anskaffet via kassasjonsordningen til HMS skal ikke med i regnskapstallet. (Lønnsutgifter; se punkt 4)

Lagerets budsjetterte årlig beløp til nyanskaffelser:

- Beløp for 2008:.....	Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....	

Lagerets budsjetterte utgifter til transport?

- Beløp for 2008:.....	Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....	

Lagerets budsjetterte utgifter til vedlikehold og rengjøring:

- Beløp for 2008:.....	Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....	

2. Helseinstitusjon

Under dette punktet ønsker RO å få svar på:

- Utvalg av hjelpemidler i institusjonen som kommunen har ansvar for å anskaffe.
 - Investeringskostnader knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)
- OBS ikke individuelle hjelpemidler som dekkes gjennom NAV.

2.1 Utvalg av hjelpemidler i sykehjem, avlastingsboliger, dagsentra

- Er oversikten over hjelpemiddelassortiment fra kommunens lager, inkludert kassasjon fra HMS, dekkende?
- Evt. hvilke hjelpemidler kommer i tillegg i institusjonene?
- Har institusjonen og HMS vært i diskusjon om tolkning av hvilke tekniske hjelpemidler som skal dekkes av kommunen og hva er man evt. kommet fram til?
- Gråsoner: inngår f. eks. hev- og senkbare senger og stoler i kommunens assortiment eller dekkes det av HMS? Andre?

2.2 Investeringskostnader i sykehjem, avlastningsboliger og dagsentra:

Hjelpemidler som er anskaffet via kassasjonsordningen til HMS skal ikke være med i regnskapstallet. (Lønnsutgifter; se punkt 4.)

Har institusjonen budsjettert et årlig beløp til nyanskaffelser definert som tekniske hjelpemidler som kommunen skal dekke?

(OBS definisjon på tekniske hjelpemidler i institusjon/privat hjem side 3)

- Beløp for 2008:.....	Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....	

Dersom det ikke er avsatt midler i budsjettet, kan du anslå et omtrentlig årlig beløp?

- Estimert for 2008:.....
- Estimert for 2009:.....

3. Pedagogisk institusjon

Under dette punktet ønsker RO å få svar på:

- Utvalg av hjelpemidler i skolen/barnehagen som kommunen har ansvar for å anskaffe.
- Investeringskostnader knyttet til tekniske hjelpemidler. (Lønnskostnader behandles under punkt 4.)

3.1 Utvalg av hjelpemidler i barne- og ungdomsskoler, SFO og barnehager:

OBS, ikke individuelle hjelpemidler som dekkes gjennom NAV.

- Er oversikten over hjelpemiddelassortimentet fra kommunens lager, inkl kassasjon fra HMS, dekkende?
- Evt. hvilke hjelpemidler kommer i tillegg i barne- og ungdomsskoler, SFO og barnehager?
- Alternativt en oversikt over skolens/barnehagens tekniske hjelpemidler til elever.
- Lovverket er ikke entydig når det gjelder skillet mellom pedagogiske hjelpemidler og hjelpemidler den enkelte trenger for å fungere i dagliglivet.

Har skolen/barnehagen og HMS vært i diskusjon om tolkning av hvilke tekniske hjelpemidler som skal dekkes av kommunen og hva er man evt. kommet fram til?

- Gråsoner: inngår f. eks. heve- og senkbare stoler og bord, stellebord m/heve og senk, pc-er, m.m. i kommunens assortiment, eller dekkes det av HMS?

3.2 Investeringskostnader, barne- og ungdomsskoler, SFO og barnehager:

Hjelpemidler som er anskaffet via kassasjonsordningen til HMS skal ikke med i regnskapstallet. (Lønnsutgifter; se punkt 4)

Har skolen/barnehagen budsjettert et årlig beløp til nyanskaffelser definert som tekniske hjelpemidler som kommunen skal dekke? (OBS definisjon på tekniske hjelpemidler i institusjon/privat hjem.)

- Beløp for 2008:.....	Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....	

Dersom det ikke er avsatt midler i budsjettet, kan du anslå et omtrentlig årlig beløp?

- Estimert for 2008:.....
- Estimert for 2009:.....

4. Lønnsutgifter

Lønnsutgifter til kommunalt ansatt personell med arbeidsoppgaver knyttet til tekniske hjelpemidler. Her ønsker RO et estimat på stillinger/stillingsandeler. Om selve hjelpemidlene er kommunens eiendom eller anskaffet via NAV HMS. (Hjelpemiddelsentral) spiller ingen rolle. Vi ønsker en total kostnad uavhengig av arbeidssted i kommunen.

4.1 Brutto lønnsutgifter

Lønnsutgifter til kommunalt ansatte med arbeidsoppgaver i forhold til tekniske hjelpemidler. Det er uten betydning om selve hjelpemidlene kommer fra HMS.

4.2 Kommunens hjelpemiddellager

Brutto lønnsutgifter til personell knyttet til kommunens hjelpemiddellager inklusive administrasjonskostnader. Budsjetterte stillingsandeler.

- Beløp for 2008:..... Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....

Hjelpemiddelteknikker(e)/vaktmester – budsjetterte og faktiske stillinger/stillingsandeler som blir brukt til oppdrag knyttet til tekniske hjelpemidler?

Arbeid med trygghetsalarmer skal ikke medregnes.

- Beløp for 2008:..... Regnskap for 2008:.....
- Beløp for 2009:.....

4.3 Bestillere

Stillinger og stillingsandel i kommunen som brukes på fagområdet tekniske hjelpemidler. Det omfatter: uttak, utprøving, bestilling, tilpasning, opplæring i bruk og videre oppfølging.

Yrkesgruppe	Stillinger/Stillingsandeler som brukes v/virksomheten	Totalt i kommunen:	Ca. gjennomsnittlig brutto årslønn
Ergoterapeut			
Fysioterapeut			
Pleiepersonell i hjemmetjenesten			
Pleiepersonell i sykehjem			
Pleiepersonell i avlastningsbolig			
Personell i dagsentra			
Personell i skoler			
Personell i SFO			
Personell i barnehager			
Vaktmester ikke tilsatt i hj.m.lager			
IKT-rådgiver			

Totalt i kommunen; der det er mulig å angi.

Med hilsen
Nina Heilemann
RO

Vedlegg 2 Oversikt over videregående skoler

Sør-Trøndelag:		
Trondheim Katedralskole		
Antall elever: 630	Antall ansatte: 114	Antall årsverk: 82
Tilbud: studiespesialisering, inkl. International Baccalauriate. Musikk, dans og drama, media		
Brundalen videregående skole		
Antall elever: 1100	Antall ansatte: 240	Antall årsverk: 190
Tilbud: studiespesialisering, div. yrkesfag. Eget opplegg for sterkt funksjonshemmede		
Melhus videregående skole		
Antall elever: 560	Antall ansatte: 100	Antall årsverk: 90
Tilbud: studiespesialisering, div. yrkesfag, voksenopplæring. Spesialtilbud til blinde og svaksynte		
Østfold:		
Kirkeparken videregående skole		
Antall elever: 750	Antall ansatte: 121	Antall årsverk: 104
Tilbud: studiespesialisering, idrett, musikk og drama. Voksenopplæring. Program for funksjonshemmede		
Kalnes videregående skole		
Antall elever: 300	Antall ansatte: 50	Antall årsverk: 45
Tilbud: skog- og landbruksskole, div. fagprogram. Mange funksjonshemmede søker seg til skolen		
Askim videregående skole		
Antall elever: 920	Antall ansatte: 170	Antall årsverk: 160
Tilbud: vidt spekter av yrkesfag, studiespesialisering og voksenopplæring		
Nord-Trøndelag:		
Inderøy videregående skole		
Antall elever: 250	Antall ansatte: 60	Antall årsverk: 40
Tilbud: studiespesialisering m/alt. forming eller musikk. Helse- og sosialfag, dans og drama		
Levanger videregående skole		
Antall elever: 1030	Antall ansatte: 195	Antall årsverk: 125
Tilbud: div. yrkesfag, studiespesialisering og voksenopplæring. Program for sterkt funksjonshemmede		
Ole Vig videregående skole		
Antall elever: 1000	Antall ansatte: 234	Antall årsverk: 198
Tilbud: div. yrkesfag, studiespesialisering og voksenopplæring. Program for sterkt funksjonshemmede		

Vedlegg 3 Kommuner og virksomhetsområder

Sør-Trøndelag			
Trondheim kommune	Antall innbyggere: 168 257		
Øya helsehus	Antall plasser 120	Antall ansatte 195	Antall årsverk 143
1 av 4 rehabiliteringssentra i kommunen. Drift i ca 1 år nybygg v/St Olavs. Tett samarbeid m/ St Olavs.			
Munkvoll helse- og velferdssenter	Antall beboere 66	Antall ansatte 42	Antall årsverk 25
Senteret (5 år) har sykehjem, omsorgsboliger m/heldøgns omsorg, bydelskafé			
Nidarvoll hjemmetjeneste	Antall brukere 260	Antall ansatte 55	Antall årsverk 32
1 av 25 ordinære pleie- og omsorgstjenester inkl. boliger. Egen enhet for hjemmehjelpstjenester.			
Avlastningstjenesten	Antall brukere 100	Antall ansatte 300	Antall årsverk 160
Omfatter avlastning både for barn og voksne i egne hus og i hjemmene til avlastningsfamilier.			
Norservice A/S Hjelpemiddellager	Antall ca 800	Antall ansatte 36	Antall årsverk 30,5
Vernet bedrift som via anbudsrunde har ansvar for kommunens hjelpemiddellager fra mai 09			
Fysioterapitjenesten*	Brukere: 2517	Antall ansatte 57	Antall årsverk 44
Kommunale fysioterapeuter arbeider med barn/voksne. (110 private. Arbeider ikke med tekn. hj.m.)			
Ergoterapitjenesten*	Brukere: 2730	Antall ansatte 28	Antall årsverk 23
Ergoterapeuter arbeider med barn/voksne. Hovedoppgave: tekn. hjelpemidler og universell utforming			
Åsheim ungdomsskole	Antall elever 450	Antall ansatte 50	Antall årsverk 50
Skolen har mange fremmedspråklige elever. Skolen flyttet inn i nye bygninger i 2005			
Elgeseter barnehager	Antall plasser 130	Antall ansatte 40	Antall årsverk 40
Består av 2 barnehager m/3 avd. i hver barnehage. En avd. for funksjonshemmede barn			
Rennebu kommune	Antall innbyggere: 2 650		
Pleie- og omsorgstjenesten	Antall brukere 388	Antall ansatte 108	Antall årsverk 44,8
Sykehjem, omsorgsboliger, bofellesskap, dagsentra, hjemmetjeneste, hjelpemiddellager.			
PPT, ansvar: skoler og b. hager	Antall elever 328	Antall ansatte 2	Antall årsverk 2
Har ansvar for pedagogiske hjelpemidler til barnehage/skolebarn. Ergo. Ansvar for øvrige tekn. hj.m.			
Østfold			
Skiptvet kommune	Antall innbyggere: 3 492		
Sollia bo- og servicesenter	Antall brukere 66	Antall ansatte 93	Antall årsverk 52
Sykehjem, omsorgsboliger, dagsenter, hjemmetjen., fysio- og ergoterapitjeneste, hjelpemiddellager.			
Kirkelund barne-/ungdomsskole	Antall elever 310	Antall ansatte 42	Antall ansatte 42
En av kommunens 2 barne- og ungdomsskoler. Ombygget for universell utforming			
Rygge kommune	Antall innbyggere: 14 105		
Ryggeheimen	Antall brukere 87	Antall ansatte 150	Antall årsverk 85,7
Har sykehjem, div typer omsorgsboliger, rehab.avd, hjelpemiddellager, ergo - og fysioterapitjeneste			
Nord-Trøndelag			
Levanger kommune	Antall innbyggere: 18 378		
Helse- og rehabiliteringsenheten	Antall brukere 300	Antall ansatte 7,7	Antall årsverk 9
Tjenesten har bl.a. ansvar for rehabilitering, fysio- og ergoterapitjeneste og hjelpemiddellager			
Frol oppvekstsenter	Antall elever 627	Antall ansatte 103	Antall årsverk 90,4
Senteret har ordinær barneskole, barnehage og tilrettlagt undervisning			
Inderøy kommune	Antall innbyggere: 5 836		
Helse- og rehabiliteringsenheten	Antall brukere 300	Ant. ansatte 4 (rehab.)	Antall årsverk 3,2
Rehabilitering, fysioterapi- lege- helsestasjon og psykiaritjeneste, hjelpemiddellager, barnevern			
Inderøyheimen	Antall beboere 40	Antall ansatte 70	Antall årsverk 32
Sykehjem og omsorgsboliger. Rehab.avdeling, hjemmetjeneste og lager er samlokalisert i heimen			

Vedlegg 4 Kostnadsberegning per yrkesgruppe

For å komme fram til et estimat over antall timer eller stillingsandeler som den enkelte ansatte i virksomheten bruker knyttet til tekniske hjelpemidler er informantene bedt om å vurdere følgende: Brukes det mer eller mindre enn 1 time for uken/måneden? Alternativt: Brukes det for eksempel mer eller mindre enn f. eks. 20 % stilling på oppgavene?

Med utgangspunkt i antall timer eller stillingsandeler som informantene har kommet fram til, har RO benyttet tarifflønn per 1. mai 2009 for å regne ut lønnskostnadene for de enkelte yrkesgruppene.

Lønnsberegning:

Stillingsbetegnelse	Netto årslønn	Brutto årslønn (netto x 1,42)
Sykepleier i turnus på topp + funksjonstillegg	410 584	583 029 ~ 583 000
Hjelpepleier /omsorgsarbeider i turnus på topp + funksjonstillegg	361 616	513 494 ~ 513 500
Fagarbeider	285 525	405 445 ~ 405 500
Ergo- og fysioterapeuter tarifflønn + funksjonstillegg	378 700	537 754 ~ 538 000
Adjunkt m tilleggsutdanning + funksjonstillegg	430 500	611 310 ~ 611 000
Logoped	420 000	596 400 ~ 596 000

- Sykepleier/hjelpepleier: Det er tatt utgangspunkt i ansatte i 100 % stillinger som går i turnus og har over 10 års ansiennitet. Hjelpepleieren har utbetalt mer i kvelds- og natttillegg per måned enn sykepleier pga. flere vakter.
- De som arbeider innen fagfeltet tekniske hjelpemidler og har fått rekvirentstatus fra NAV HMS er som oftest ansatte med en del års ansiennitet/videreutdanning, er fagkoordinatorer eller har andre former for funksjonstillegg.
- Ansatte som tar seg av den tekniske siden av virksomheten rundt hjelpemidler kan både være høyt teknisk utdannet eller være ufaglærte. I denne beregningen har RO valgt å bruke gjennomsnittlig lønn for fagarbeider som grunnlag for lønnsberegningen.
- I skolene er det mange som er i kontakt med elever med funksjonshemninger. Det ser likevel ut til at de som har hovedansvar er ansatte med videreutdanning spesialpedagogutdanning og/eller funksjonstillegg og relativt lang ansiennitet. Etter 16 år oppnår pedagogisk personell et betydelig økonomisk tillegg. Det er tatt høyde for det ved å benytte gjennomsnitt for adjunktlønn etter 10 og 16 år. Da det kan være både lærere og lektorer, har RO valgt å beregne i henhold til adjunktlønn.
- Ergoterapeuter og fysioterapeuter ligger på samme lønsplassering som sykepleiere. Disse faggruppene har ingen turnustillegg. Mange har ledende stillinger og/eller videreutdanning. I lønnsberegningen har RO valgt å legge til et beløp som er snittet for de 3 trinnene i fagstigen.
- Logoped beregnes ut fra oppgitt nettolønn. Kun omregning til bruttolønn.

Utgning; sykepleier:	Tariffønn pr 1. mai 09 etter 10 år:	353 700
	Helgetillegg: 785 per mnd	9 420
	Kvelde- og nattillegg: 1 872 per mnd	22 464
	Funksjonstillegg (10 - 40 000 kr) snitt:	25 000
	Sum netto årslønn totalt:	410 584
Utgning; hjelpepleier:	Tariffønn per 1. mai 09 etter 10 år:	316 500
	Helgetillegg: 729 per mnd.	8 748
	Kvelde- og nattillegg: 1 989 per mnd.	23 868
	Funksjonstillegg (5 - 20 000 kr) snitt:	12 500
	Sum netto årslønn totalt:	361 616
Fagarbeider (vaktmester, hjelpemiddelteknikkere m.fl.):		
	Regner snitt lønn 0 år, 4 år, 8 år, 10 år:	285 525
Adjunkt m/tilleggsutdanning:	Tariffønn per 1. mai 09 etter snitt av 10 og 16år:	416 500
	Funksjonstillegg:	14 000
	Sum netto årslønn totalt:	430 500
Ergo- og fysioterapeuter:	Tariffønn per 1.mai 09 etter 10 år	353 700
	Funksjonstillegg (10- 40 000 kr) snitt:	25 000
	Sum netto årslønn totalt:	378 700

Vedlegg 5 Kostnader fordelt på tjenester i kommunene, oppgaver og hjelpemidler

Arbeidsoppgaver	Helse- og velferdssenter rehabilitering	Avlastnings-tjenesten	Hjemme-tjeneste/ botiltak	Dagsenter	Barnehage	Barneskole	Ungdoms-skoler	Barne- og ungdoms-skole	Fysioterapi tjenester	Ergoterapi-tjeneste	Hj.m.lagre teknikere vaktmestre
Rekvirering av hj.m.	2 062 000	84 500	1 755 000	117 000	3 671 000	175 000	22 000	186 000	241 000	1 056 000	
Søknadsforvaltning	49 000	20 000	248 000	20 000	50 000	1 225 000	408 000	456 000	340 000	1 432 000	
Bestille fra lager	882 000	19 000	265 000	106 000					205 000	1 570 000	
Henvvisning til fysio-/ ergoterapeut	29 000	17 000	264 000	154 000							
Hjemmebesøk	111 000								425 000	4 125 000	
Hjemmebesøk m/ fysio-/ ergoterapeuter	653 000	25 000	693 500		2 236 000			92 000			
Tilpasning av hj.m.	170 000	13 500	101 000	72 000	1 299 000	48 000	50 000	13 000	1 429 000	3 532 000	
Kurs for ansatte	1 168 000	37 000	165 000	130 500	1 387 000	581 000	354 000	2 522 000	216 000	864 000	
Opplæring, ansatte v/ fysio-/ ergoterapeuter	1 151 800	46 000	1 071 000	188 500	2 470 000	97 000	38 000	47 000	194 000	253 000	
Opplæring av bruker/elev	735 000	85 000	288 500	118 000	237 000	1 288 000	574 000	680 000	418 000	1 525 000	
Opplæring av elever/studenter	768 000	47 000	682 000	113 000	370 000	250 000	286 000	6 000	87 000	147 000	
Opplæring, egne ansatte	1 435 200	36 000	85 000		120 000	263 000	143 000	236 000	1 200 000	165 000	
Montering, reparasjon og vedlikehold										250 000	1 028 000
Transport av hj.m.											2 949 000
Lønn ansatte hj.m. lagre											5 719 000
Lønn, samlet	9 214 000	430 000	5 618 000	1 019 000	11 840 000	3 927 000	1 875 000	4 238 000	4 755 000	14 919 000	9 696 000
Budsjetterte og stipulerte utgifter til årlige anskaffelser av tekniske hjelpemidler i kommunene											
Pc, program, lisenser					10 000		473 000	103 000			
Hj.m. syn og hørsel	490 000	15 000	30 000	9 000	701 000	240 000	107 000	36 000			10 000
Hj.m. bevegelsehem	1 695 000	100 000	143 000	226 000	1 548 000	586 000	42 000	105 000	15 000	39 000	94 000
Hj.m.lagre (anbud)										300 000	
Anskaffelser	2 185 000	115 000	173 000	235 000	225 9000	826 000	622 000	244 000	15 000	339 000	104 000
Sum: lønn og årlige anskaffelser	11 399 000	545 000	5 791 000	1 254 000	14 099 000	4 753 000	2 497 000	4 482 000	4 770 000	15 258 000	9 800 000

Kommentarer til tabellen

- I skjemaene er kostnader til personell som arbeider i boliger for funksjonshemmede regnet med i kolonnen for hjemmetjenester.
- Investeringer til senger med elektrisk/hydraulisk heving og senk er ikke tatt med i de stipulerte utgiftene for institusjoner.
- Familiebarnehager er ikke med i undersøkelsen ut fra at kommunene har lite kostnader til hjelpemidler til denne formen for barnehager.
- Noen barnehager har spesielle avdelinger for barn med omfattende funksjonshemninger. I estimatet for barnehagene er ekstraavgifter fordelt på hver enhet.
- Skolene krever at alle som skal ha kontakt med elever med særskilte behov skal ha relevant opplæring og kursing.
- Det er gjort et skjønn ut fra diskusjon med informantene om en sannsynlig kostnadsfordeling mellom tid (lønnskostnader) som går direkte på den enkelte elevens hjelpemidler, opplæring i bruk av de, vedlikehold og fornying og det rent undervisningsmessige.
- Fagpersonellet i skolene ser at flere elever enn de som får datautstyr gjennom HMS har behov og foretar derfor egne innkjøp.

